

Anna Kim

Zamrznjeni čas

Takrat še vozač, sedaj pa stalno bivajoč na Dunaju. Pozneje izvem, da si že pri šestnajstih začel delati v Avstriji, da bi lahko nahranil družino.

Nekaj mesecev pozneje, 24. marca 1999, je izbruhnila vojna.

Kašljaš, bingljaš z nogami. Globoko izdihuješ, skrivaj hlipaš.

Tega dne sem odrinil kolikor je bilo mogoče zgodaj.

Katerega dne?

23. decembra. 23. decembra ob štirih zjutraj sem šel na pot. Ceste so bile prazne.

Potreboval sem le devet ur. Devet ur je malo.

Svoj pogled preusmeriš z mene na vrata, kašljaš, z roko gladiš mizo. Pripreš oči, se skušaš nasmehnuti, a ti ne uspe.

Za tri ure sem jo zamudil. Tri ure.

Potem ti zmanjka glasu, moraš se odkašljati, da se ti vrne. Ko govoriš, me ne pogledaš. Ustnice tiščiš skupaj, znova in znova se moraš odkašljati.

Kako to mislite, zakaj ste jo zamudili?

Če bi prišel tri ure prej, bi bil zraven. Mogoče bi lahko preprečil ugrabitev.

Zahlipaš, obrneš se proč, z obrazom proti oknu.

Kdo jo je zadnji videl živo?

Kratek čas vlada tišina, slišati je le šumenje popoldanskega prometa v daljavi.

Moja družina. Moja mati, brat, njegova žena in štirje otroci.

Odločil si se, da spregovoriš, toda roke se ti vseeno tresejo, prav tako kot besede, ki drgetajo v grlu; strmiš v vrata, kot da bi bila okno, skozi katero se kaže nepozabna pokrajina, nato se zbudiš, pobrskaš po hlačaš in na mizo položiš potni list svoje žene, droben album s fotografijami in poročni list. Vprašalnik ante-mortem: vprašanja v dvaindvajsetih poglavjih, ki sprašujejo po značilnostih pogrešane osebe, posebnostih, ki jih je oseba imela, ko je bila živa, torej *ante mortem*, zastavljena s ciljem, da se z analizo in primerjavo okostja, posmrtnih ostankov in drugih podatkov *post mortem* pogrešani končno najde. Vendar najdba ni oseba, le njeni ostanki. Najbolj notranje, če že tako želite, in po drugi strani najbolj zunanje, v smislu zadnjega, čisto zadnjega. A vendar govorijo o identiteti, tisti, ki pogrešajo, in tisti, ki iščejo, ob tem mislijo na *popolno ujemanje* in *notranjo enovitost osebe*, ravni se med seboj prepletajo, postanejo neločljive: truplo postane posameznik in temu se ne da izogniti. Koliko časa se lahko obdrži ta misel? Le toliko, dokler ne pogledamo s človeškega stališča, dokler imamo smrt le za abstrakcijo, le za idejo.

Mrtvemu je vseeno, ali je njegova identiteta ugotovljena ali ne, njemu ni pomembno, ali jo ima ali pa se je izgubila v preteklih nekaj letih; z njegovega gledišča obstaja le za druge, ne za samega sebe. Če jo vendarle ugotovijo, je fizična in naključna; naključna, ker nikoli ne gre za identiteto, temveč zgolj za njeno pravilno določitev. Identiteta je sodeč po vprašalniku jasno merljiva, sestavljajo jo spol, starost, bolezni, oblačila, poročila očitidcev in naključna srečanja. Z govorjenjem se poskušamo izginuli osebi približati, jo določiti in se je oprijeti. Mogoče pa je le res, da je edinstvenost človeka, njegova identiteta?, dejansko neumrljiva, saj jo je moč najti še dolgo po njegovi smrti; vsak stavek je *dejanje*, vsaka beseda je *uporabljena*:

identiteto podarjamo z govorjenjem, identiteto obljublamo, in to razjeda substanco, ker govorimo namesto človeka, ampak tuji čevlji so vedno več številke preveliki; tuja perspektiva še bolj odtuja – in na koncu ena značilnost zasenči vse druge: izginotje mutira v materino znamenje na čelu, brazgotino v licu, posebno ljubezen do plavanja v dežju ali sprehajanja po ulicah sredi noči.

Kdo vam je povedal za ugrabitev?

Moja mati, Emina Alushi.

Tvoj glas je malce omračen, oči ob robovih steklene, neomajno si maneš roke.

Že od daleč sem videl, da se je nekaj zgodilo. Vhodna vrta so bila na stežaj odprta, moj brat in sosede so bili na cesti, brez jaken, čeprav je bilo zelo mrzlo.

Na rokah debele rokavice, vrtovi ob poti skozi vas so zasneženi, tvoja sapa pušča sledi v zraku. Ko opaziš vznemirjenje, pospešiš, parkiraš avto še pred dovozom, zadnje metre do hiše tečeš, brat Fehmi ti maha, Emina kriči, *prijeli so jo, odpeljali so jo s seboj!*, vsi govorijo eden čez drugega, vsi neprestano jočejo, ti pa prosiš, naj se umirijo, koga so odpeljali, vprašaš, koga?, *tvojo ženo!*, tulijo, ti jih miriš, to je morala biti pomota, zgolj nesporazum, le zakaj bi jo želeli prijeti, praviš, želiš izvedeti vse, kar se je zgodilo, po vrsti, Emina kriči, *pred tremi urami, prišli so pred tremi urami in odpeljali njo in Alija!*, prekinem te.

Kdo je Ali?

Sosed.

Zahlipaš, zmotila sem tvoj ritem. Dam ti kozarec vode, izpiješ ga, kapljice potu so na tvojem čelu, kolena se ti tresejo.

Kaj se je zgodilo?

Ducat maskiranih moških se je pojavilo na vratih, divje razbijajo, govorijo albansko, nekateri so v uniformah, drugi v civilu, nekateri imajo črne jopiče in rdeče rokavice, večina je maskiranih, samo eden ima odkrit obraz in dolge, svetle lase. Zahtevajo, da jim odprejo vrata, družina omahuje, vprašanje je, ali naj se skrijejo ali pobegnejo, Emina želi govoriti z moškimi, ampak Fehmi in njegovi sinovi morajo pred tem izginiti, slišala je za aretacije, ampak iščejo le moške, zato zahteva, da se Fehmi z otroci skrije v klet, šele nato bo odklenila in priprla vrata. Moški jo potisnejo v dnevno sobo, rjovijo, da hočejo *orožje, zlato in denar!*, ženske ne odgovorijo, otroci tiho jočejo, zato jih vse pretepejo s puškami. Ničesar nimamo, zakliče Emina, po telesu vsa v modricah od udarcev, nimamo orožja, *pa kaj še!*, ne verjamejo ji in jo brcajo, tolčejo v obraz, otroke zvežejo skupaj za vratove in jih prisilijo, da klečijo na tleh v kuhinji, tvojo ženo ozmerjajo, odvlečejo, nihče si ne upa ugovarjati, *v ušesa se ugnezdijo grozovite stvari*. Sliši se odpiranje in zapiranje avtomobilskih vrat, vžig motorja.

Je avtomobil kdo videl?

Moj nečak, rekel je, da je bil bel volkswagnov kombi, sledi gum so bile vidne še naslednje jutro.

S čim so bili zakriti obrazi moških?

S črnimi rutami čez usta in nos.

Kakšne so bile uniforme? Je kdo iz vaše družine opazil kak poseben našitek?

Uniforma je bila zelena, na oznaki je bil bel orel.

Slišala sem že za njih, za *Bele orle* in *Arkanove tigre*, paravojaške enote, ki so si od vojne obetali dvajset tisoč mark na mesec in več, poleg tega še dodatne premije za uničene vasi, uspešne razselitve, izpraznitve celotnih območij, *delo po naročilu*,

navsezadnje tudi za ugrabitve posameznih beguncev, ki so bili svojim družinam vrnjeni le v zameno za visoke zneske, seveda če so ugrabljeni preživeli – tudi mi smo sumili na to, vendar smo molčali.

Šele sedaj lahko vprašam po imenu pogrešane: vprašanja si morajo slediti po strogem vrstnem redu, odstopanja niso mogoča. Uporabi preteklega časa se je treba na vsak način izogibati.

Kako je ime vaši ženi?

Fahri Alushi.

Ali ima vzdevek?

Ne.

Kako se je pisala pred poroko?

Ivanova.

Kje je bila rojena?

V Prištini.

Kdaj je bila rojena?

5. avgusta 1977.

Ali imate poleg potnega lista še kakšne osebne dokumente vaše žene?

Ne.

Ali imate fotografije vaše žene?

Barvno kopijo potnega lista položiš na mizo: ozadje je turkizno modre barve, Fahri nosi sivo obleko, črni kodri ji silijo v čelo.

Kje je živel pred vojno?

V kraju B.

Kaj je bila po poklicu?

Študirala je.

Ali ste kdaj slišali druge ljudi, osebe zunaj vaše družine govoriti, da vaša žena ni več živa?

Strmiš vame, kot da me ne bi razumel, kako tudi bi razumel, verjameš, da je žena še živa, ali nisi prepričan? Tudi jaz ti raje ne bi postavila tega vprašanja, raje bi preskočila to poglavje, verjemi mi, a vendar – nadaljujem, opazim, da govorim vse tišje; ti gubaš čelo, kot da bi mi poskušal približati ušesa.

Če ja, ali je priča podala pisno izjavo? Ali veste, kje bi se mogla nahajati ta izjava?

Veste morda tudi, v katerem območju naj bi bilo po izjavah prič pokopano truplo?

Si razburjen, si zgrožen, ne znam povedati, tvoj pogled me paralizira, obrnem se proti zidu; prekrižaš roke.

Ne, ni takih prič, ampak prepričan sem, da obstaja seznam vseh grobov, nekje skrit, zakopan –

kakor obstaja *Knjiga opažanj*? Seznam, na katerem je zapisano, koga od pogrešanih so kje in kdaj opazili; domnevno po restavracijah in kavarnah kroži knjiga, ki obljublja čudeže, a kljub temu je njen pojav samovoljen, prav tako samovoljen kot ugrabitve in aretacije, o katerih pripoveduje.

Kako je bila oblečena vaša žena, ko so jo ugrabili? Hlače ali krilo? Je bila bosa ali je nosila čevlje? Če ja, kakšne čevlje?

Listaš po svojem rokovniku.

Nosila je dolgo črno krilo iz bombaža, hlačne nogavice, čevlje s peto in belo bluzo.

Je nosila spodnje perilo?

Pokimaš.

Kaj natančno? Modrček in spodnjo majico? Spodnje hlačke?

Odkimaš, tega nimaš zapisanega. Če odgovoriš, bom posumila, da odgovarjaš samo zato, da prideva do konca vprašalnika.

Belo spodnjo majico iz bombaža in bele spodnje hlačke.

Katere barve so bili čevlji in hlačne nogavice? Iz katerega materiala so bili čevlji in nogavice?

Čevlji so bili iz rjavega usnja, nogavice pa –

skomigneš z rameni, tega ne veš; in čim manj veš, tem bolj verjetno se ti mora zdeti, da Fahri ne boš nikoli več videl, tem bolj krivega se počutiš; kot da bi bilo v tvoji moči, da jo z vsakim uspešnim odgovorom privedeš korak bližje rešitvi iz domnevnega ujetništva.

Katere znamke so bila oblačila? Se lahko spomnite, kje je vaša žena najraje nakupovala, v kateri trgovini?

Zbegan pogled.

Ali je pod bluzo nosila še kaj poleg spodnjega perila? Morda majico s kratkimi rokavi? Ne.

Kakšna je bila bluza? Ali je imela dolge ali kratke rokave, je imela podložena ramena? Je imela kak poseben vzorec? Je bila nabrana ali telirana?

Hlipaš, na hitro pregleduješ slike v albumu. Nikjer bele bluže.

Ne vem, ne morem se spomniti, mogoče s črtami, da, mislim, da je bila s črtami.

Kakšne barve so bile črte? So bile tanke, debele ali vzorčaste?

Večer zamegli misli, to pot poznaš, takšna je težavna pot: sedaj je tvoje hlipanje zopet tu, le kaj pomeni, predstopnjo solz? Vedno nekajkrat zahlipaš, preden začneš jokati. In včasih se zdi, da hlipanje nadomešča jok, tako dolgo, dokler ne postane nenadomestljiv.

Kako visoka je vaša žena?

Bila je majhna, nežna –

kažeš, rišeš njeno telo v zraku, se na hitro ustaviš. Hlipaš, potlačeno, komaj slišno, a vseeno. Nakažeš, da ni primernih besed, hkrati pa iščeš, loviš prave stavke. Premor ostane, ker je mesto prazno. Dokler ni *pravih besed*, mora to mesto ostati izpuščeno–

Majhna je, eno glavo manjša od mene.

Približno meter šestdeset?

Da.

Ali pa je hlipanje le glas, ki se izstreljuje od znotraj ven in se od zunaj kot bumerang vrača nazaj noter. Je hlipanje nek lasten, nenadomestljiv telesni izraz, nenadomestljiv tudi v smislu neodgovorljivega, saj kakšen pa bi bil lahko pravilni odgovor na hlipanje? Zaradi premoči hlipanja se zdi vsaka beseda prešibka, vsaka tolažba izgubi svojo moč, se skrči v trenutku, ko jo izgovorimo; kar naenkrat so besede lahke kot peresce in se ponižno izgubijo v pogovoru, ki to ni: nemogoče je nekomu, ki hlipa, odgovoriti z hlipanjem, ne v posmeh ali posnemanje, temveč s sočutnim in sporočilnim hlipanjem, ki je polno vsebine in nosi pomene, ampak kljub vsemu ni niti blizu odrešitvi.

Kakšne barve so njeni lasje?

Temno rjavi, skoraj črni, gosti kodri.

Dolgi ali kratki?

Do ramen, mokri so bili daljši od suhih.

Mogoče je hlipanje tudi prispodoba žalovanja, prispodoba za jokanje, ki je dejanje in je v odnosu do hlipanja kot resničnost v primerjavi s predstavo; hlipanje pravzaprav ne vodi nikamor, ampak kot simbol porodi nadomestilo: sliko, ponazoritev, simbol notranjega stanja, prispodobo solz.

Ima sive lase?

Ne.

Si jih barva?

Ne.

Ali pa živita v tebi dva jezika, pretekli in sedanji, ki črpata iz dveh spominov, dveh identitet. Razdvojenost se kaže v mešanici jezikov, hibridnih stavkih: v hlipanju. Zato govoriš nerazumljiv jezik, saj se trudiš, da ne bi izgubil stika s propadlim jezikom, tako da se lotevaš vedno novih ekskurzij v sedanjost. Vsi prevodi so zaman; več kot jasno se je tvoje govorjenje zasidrilo *na koncu jezika*.

Piše z levo ali desno roko? Ali uporablja obe enakovredno?

Desničarka je.

Ali nosi očala? Če ja, bi lahko opisali okvir očal?

Ne. Ima zelo dobre oči.

Ali ima na telesu kakšno brazgotino, od operacije ali poškodbe, ali je tetovirana, ima posebno opazno materino znamenje?

Ima brazgotino na stegnu. Koža je tam temnejša, velik, okrogel, rjav madež.

Ali redno jemlje kakšna zdravila?

Ne.

Ima sladkorno? Astmo?

Ne.

Mogoče tvoje hlipanje kaže na odgovore, ki si jih nekdaj poznal, a so sedaj izgubljeni. *Nekoč, pred davnimi, davnimi časi* so udobno v svojem gnezdu, kot v *katalogu*, prijetno toplo v svoji samoumevnosti živele rešitve, več kot ena za vsako vprašanje. Zdaj pa verjameš, da obstaja le še en možen odgovor na vse, kajti ostali so le še premori med stavkoma.

Ali je bila kdaj operirana? Je imela operacijo glave ali možganov?

Ne.

Ali si je kdaj kaj zlomila, roko ali nogo?

Ali ima protezo, umetne ude?

Ne.

Ta razlaga je preveč nedolžna, veliko preveč nedolžna. Dejansko si se odvadil pravil govorjenja, pozabil si, kako je razumeti in biti razumljen. S svojim hlipanjem izražaš vedno isti odgovor, ker samo še ta obstaja. Po neskončno dolgih dnevih in nočeh, polnih premišljevanja, si popolnoma *brez razumevanja*.

Ali je kadilka ali nekadilka?

Ne kadi.

Ali je bila v trenutku ugrabitve noseča?

Kratek premor.

Ne.

Ali je imela v zobeh plombe, zalivke?

Pokimaš, jaz ti pokažem shematski prikaz zobovja in te prosim, da obkrožiš zobe s plombami. Obotavljaš se, raje ne bi ničesar označil, lahko bi se zmotil.

Ali so ji kak zob izpulili?

Modrostni zob desno zgoraj.

Ali ima kakšen zlat zob, srebrn zob, zlomljen zob, krono, črn zob?

Odkimavaš z glavo.

Ali ima razmik med zgornjima prednjima zoboma? Ali ima razmik med spodnjima prednjima zoboma?

Zopet odkimaš.

Če upoštevamo naravo ljudi, ki hlipajo, bi šlo lahko pri tem tudi za umiritev diha pred naslednjim stavkom, pred naslednjo besedo, počitek na poti k smislu med nemim tavanjem, v katerem je vsak odgovor zaradi geste ali jezika postal nesmiseln; tvoje hlipanje bi bilo potemtakem le glasen izraz bolečine, ki obstaja zunaj telesa, ki se kdaj pa kdaj naseli v tvoje oči, nos, roke in ramena in te začne objedati, tako da kar naenkrat postaneš nemočen in vdreš v lastno telo.

Ji zgornji zobje segajo čez spodnje?

Ne.

Prevedel Andrej Lovšin